

IZPOD PULTA

Rastko Močnik

CIVILNA DRUŽBA

PONOVNO IN KDO VE KOLIKIČ

Realno je to, kar se vselej vrača na isti kraj (Lacan)

Lévi-Strauss je spis o totemizmu začel s stavkom: "S totemizmom je prav tako kot s histerijo." Bolj ko si ga hočeš ogledati od blizu, manj ga najdeš: zdi se, da totemizem izpreva premo sorazmerno s strogostjo teoretskega prijema, s katerim ga poskušamo zgrabiti.

Mika me, da bi tale prispevek začel s stavkom: "S civilno družbo je kakor s totemizmom."

Ta vzporednica bi vsebovala dvojni epistemološki *caveat*.

1. Prvega navaja že Lévi-Strauss: "Totemistično hipotezo so si izmislili zato, da bi t.i. divjaki postali bolj drugačni od nas, kakor v resnici so." Ne glede na duhoviti obrat, ki ga Lévi-Straussova teza vnaša v zdaj že nekoliko oguljeno problematiko "drugosti" in etnocentrizma, se za nas, v zvezi s civilno družbo, če ta vzporednica vsaj približno drži, postavljata dve vprašanji.

a) Kaj je tisto v civilni družbi, zaradi česar jo je treba narediti "bolj drugačno", kakor je "v resnici"? Zakaj bi jo bilo treba držati "na distanci"?

b) Od česa je treba civilno družbo držati "na distanci"? Kaj je tisto, kar je "premalo drugačno" - ali preveč podobno civilni družbi, a se mora priznati za podobnosti braniti?

Odgovor na prvo vprašanje bomo poiskali pozneje, na drugo pa nam lahko odgovori že kar drugi *caveat*, ki ga vsebuje analogija s totemizmom.

2. Lévi-Straussova ugotovitev ima namreč analitično vrednost za določitev epistemološkega statusa hipoteze o totemizmu. Lévi-Strauss pravi, da naj bi pri tej potezi šlo za nekakšen eksorcizem, torej za magijsko prakso, ki naj zavaruje diskontinuiteto med "divjo mislijo" ("naravo" itn.) in mišljenjem belega, normalnega in odraslega človeka, danes bi bržkone rekli tudi "moškega in straight".

Lévi-Strauss razvija to misel nekoliko sumarno, mi ga bomo dopolnili: ne gre za operacijo "belega, normalnega itn." človeka nasploh, temveč za neko posebno vrsto diskurza, ki je akademski, scientističen (celo pozitivističen), humanističen ipd. Če je totemizem, denimo, specifična mitologija antropologije na prelomu med 19. in 20. stoletjem, s katero ta veda poskuša zgrabiti "divjo misel", t.j. mitologijo v "naravnem stanju" - čigava mitologija je civilna družba in kaj na nekem družbenem "polju, pojavu" poskuša zgrabiti na svoj "mitološki" način?

Tako se nam vprašanja a in b spod točke 1 spojitava v eno vprašanje, povezano s statusom diskurza o civilni družbi. Pri odgovoru nam bosta rabili dve dogajanji, ki smo ju v dosedanem razpravljanju že proizvedli, četudi ju nismo izrecno izoblikovali.

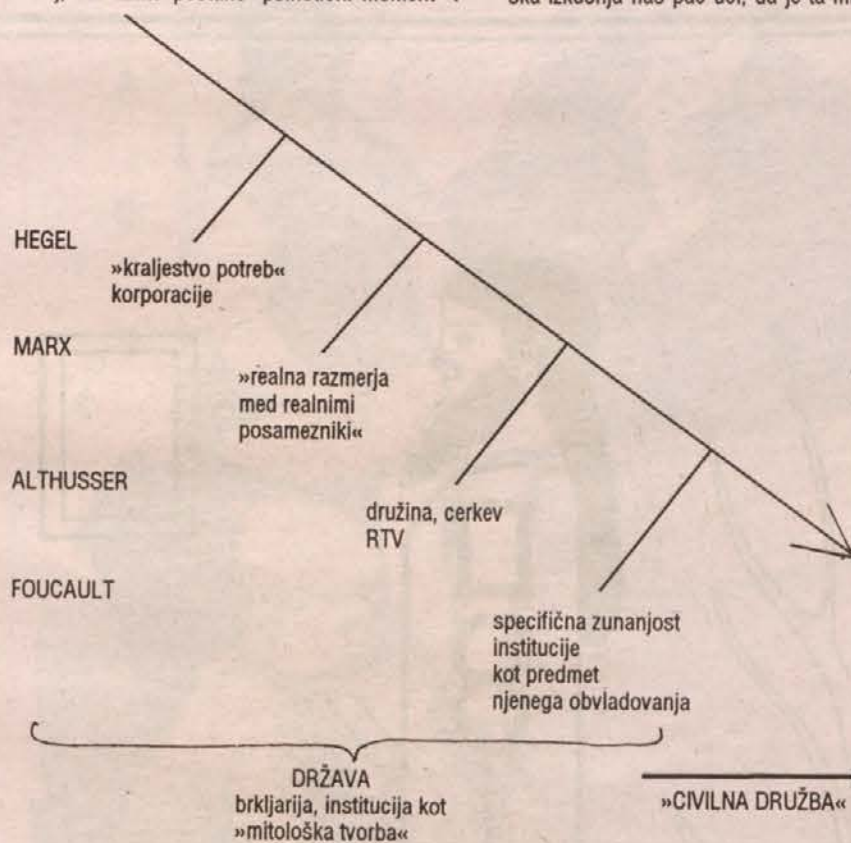
A. Struktura, osnovna figura te vrste diskurza je VERNEINUNG, DENEGACIJA: to so figure tipa "že, že, ampak vseeno..." ali "saj vem, ampak vseeno...". Ta infreudovska diskurzivna figura je značilni ideološki mehanizem, na katerega pogosto naletimo v etnologiji. Mannoni navaja domačine z Madagaskarja, ki trdijo, da sami ne verjamejo v maske, pač pa vanje verjamejo njihovi sosedje, ali pa so vanje verjeli njihovi predniki. Na vprašanje, kaj jim pomenijo obredi ob smrti, so domačini iz Koštabone odgovorili, da pač delajo tako, kakor so delali njihovi predniki - kar bi lahko prevedli: mi sicer ne verjamejo v te obrede, ampak se jih vseeno držimo, ker so vanje verjeli naši "noniči".

Ta obrat je tudi eden izmed vzvodov t.i. "totalitarnih vladavin": "Saj vem, da je birokracija zmedena, neučinkovita, omejena..., ampak vseeno verjamem, da je vsemogočna." Te vrste verovanje je tudi podlaga, na katero lahko računajo poskusi postkomunističnega totalitarizma: danes vsi vemo, da komunizem ni bil tak, kakršnega nam riše npr. Pučnik - a vseeno nekateri verjamejo, da je bil tak. Amnezija, ki jo verovanje nenehno izvršuje nad vednostjo, je prav ta "Verneinung", denegacija.

B. Ta denegacija kot ideološki mehanizem ne deluje neposredno na "družbeno stvarnost", temveč na nekaj, kar je že samo na sebi ideološki pojav: tako totemistična hipoteza deluje na domorodske mitologije in ideologije, hipoteza o civilni družbi pa očitno deluje na spontane ideologije, ki se na tem področju proizvajajo.

Gre torej za podvojitve: hipoteza o totemizmu je "bela mitologija", ki se nanaša na domorodske mitologije. Hipoteza o civilni družbi je politična mitologija, ki se nanaša na samonikle ideologije. Ta podvojitve zagotavlja "materialno kontinuiteto" med hipotezo in njenim "ciljem", "predmetom obdelave". Ta homogenost je garant, je vzrok za učinkovitost magije, eksorcističnega delovanja obeh hipotez. Hipotezi namreč z ideologijo delujeta na ideologijo, delujeta torej z adekvatnimi sredstvi.

Pomembno je, da se na to podvojitve navezuje nekaj, kar lahko postane "psihotični moment" v

ideologiji te vrste. Psihotizem se v antropologiji kaže zelo vpadljivo. Antropologi so obsedeni od "gradnje sistemov", kar naprej sestavljajo "privatne" sisteme, v katere naj bi ujeli domorodske družbe - kakor da za to že domorodski sistemi ne bi bili zadosti.

Če pa ima denegacija ta psihotični naboj, če torej lahko pripelje do forkluzije, izključitve, ki onemogoči simbolizacijo in sproži, denimo, delirij antropologije ali delirij mišljenja civilne družbe - kaj je potem tisto izključeno, zaradi česar simbolizacija odpove, in kar sproži delirantno gradnjo privatnih sistemov?

Rekli bi, da je izključena sama gesta podvojitve, zaradi česar se totemistična hipoteza ali misel

civilne družbe "nočeta", ne moreta prepoznati v svoji istorodnosti, kontinuiranosti s svojim predmetom. To ima za misel civilne družbe posledico, da mora pasti v dialektiko izvrška. To je tipični psihotičen postopek, ki pa se v civilno-družbenih ideologijah vsakokrat zgodi s pomočjo denegativnega obrata ("že, že, ampak vseeno ne"). Torej ta misel vsebuje tudi histeričen moment ("to ni to") - in tako vsebuje oba tečaja, ki sta potrebna za vzpostavitev diskurza gospodstva in s tem razmerij gospodstva.

Konstitucijo civilne družbe na ta mitološki način s pomočjo zapovrstnega izločanja lahko prikažemo s shemo.

Posledice tega postopka:

1. Izključitev vrste teorij, ki so se razvijale "na področju" civilne družbe: to so seveda perspektivne regionalne teorije, zavezane svojim matičnim teorijam, a so za vprašanja civilne družbe vseskozi pomembne. Mitološka konstitucija civilne družbe torej pripelje do izključitve ali potlačitve teoretskih doneskov, katere posledice so v nasprotju z ideologijo civilne družbe.

2. Mitološka konstitucija opozicije "država - civilna družba" (že to, da gre za opozicijo, bi nas moralo opozoriti, da gre za "divjo misel". Zadeva se sicer da braniti s tem, da je civilna družba zgolj relacijski pojem glede na državo, vendar so tudi mitološki pojmi vselej samo relacijski. Zgodovinska izkušnja nas pač uči, da je ta mitologizacija

civilno družbo, kontinuitete, ki se prebija čez prečno njune opozicije. Ta kontinuiteta je pač gospodarstvo - ena vrsta njegove strukturacije je država, druge vrste so mikrorazmerja v majhnih skupinah.

3. Nevarnosti tega postopka se pokažejo, če pogledamo, kakšno državo dobimo, če beremo vse izvrške iz civilne družbe skupaj: korporativistično (Hegel), izkoriščevalsko (Marx), klerikalno (Althusser), disciplinarno (Foucault). Temu bi lahko rekli praktični učinki teoretske nemarnosti.

Seveda ne želim trditi, da smo tisti, ki smo se zavzemali za civilno družbo, proizvedli to vrsto države, ki nam zadnje čase kot stalna nevarnost visi za vratom. Pač pa je mogoče reči, da smo tega fantoma pomagali ustvariti. Naš takratni postopek namreč ni bil sistematičen v smislu naše skice, temveč je bil krožen, cirkularen. Šlo je bolj za taktične poteze v političnem boju. Izključili smo tisto razsežnost, ki jo je bilo glede na zahteve politične taktike v nekem trenutku pač treba izključiti. Sproti smo izločali tisto, kar nam je hodilo narobe. V tem je tudi eden izmed razlogov, da smo ob kreptivi populizma in nacionalizma v ideologijo civilne družbe morali vpeljati dodatno specifikacijo: začeli smo govoriti o "sodobni" civilni družbi. Kakor ponavadi smo se zaradi nepremišljene taktike učeli na strateški ravni.

Odločilen strateški poseg je bil v tem, da so nazadnjaške ideologije našo krožnico zravnale, da so s taktične ravni prešle na strateško raven. To se je zgodilo v državotvorni ideologiji, ki je našo krožnico alibijev zravnala v črto in rekla: vsota teh izvrškov je civilna družba. To je bilo isto kakor reči: ta specifična država za civilno družbo priznava vsoto izvrškov iz progresivne ideologije civilne družbe.

Ker gre za ideološki diskurz, je bila ta izravnalna gesta produktivna: s to gesto priznanja si neka specifična država ustvarja svojo specifično zunanost, ki jo je sposobna obvladovati in s pomočjo obvladovanja katere samo sebe reproducira.

Seveda pa ta operacija ne prime, če hkrati ne vpelje prvine, ki vse te izvrške drži skupaj. Pri taktičnem izločevalnem postopku civilnodružbenih ideologov jih drži skupaj prav pozitivni projekt sodobne civilne družbe, ki na določeni stopnji zahteva čisto specifično izključitev. Tisto, kar se v ideologiji sodobne civilne družbe izloča, je takorekoč smetišče zgodovine. Nasprotne ideologije, ki iz "smetišča zgodovine" poskušajo narediti pozitivno zunanost neke institucije (države), pa potrebujejo neko lepilo, ki bo vse te posamične izvrške nekako zlepilo skupaj v kolikor toliko enotno polje. To lepilo je nacija. Nacija je nekakšen "super element", ki drži skupaj vse različne in heteroklitne izvrške sodobne civilne družbe. Je hkrati eden izmed treh izvrškov in njihova vsota. Tako ni nič drugega kot njihova vzajemna urejenost, ki jih "strukturira" v enotno polje (pač v "nacijo").

Sklep iz zgornje izpeljave je mogoče nekoliko tautološki, zato pa vsaj logično "resničen": nacija je ideološki aparat številka 1 nacionalne države.

Opomba: besedilo je bilo predloga za uvodni razpravljaljski poseg na forumu ALTERA PARS 23. marca letos.

PSIHOLOGIJA IN RESNICA (2.)

III

Namesto do prevrata misli kot bi rekel Adorno¹⁸, prihaja v pozitivističnem univerzumu do harmoničnega ujemanja, kjer psihologija proizvaja napotke za izvajanje prakse. S tem se ustvarja polje, v katerem se konzumenti kot uporabniki napotkov in psihologi kot proizvajalci le-teh med seboj skladno ujamejo v skupnem verjetju v psihološkega človeka.

Na drugi strani ima prevrat misli to funkcijo, da jasno artikulira razmerja moči, kajti prav ta razmerja določajo status in pozicijo tako psihologije, kot njenega potencialnega uporabnika. Poleg omenjenega ujemanja, ki omogoča harmonijo, razumevanje in medsebojno usklajevanje teorije in prakse, moramo upoštevati še razmerja moči, ki vplivajo na strukturno mesto, kjer se moramo pojaviti, da bo svet videti razumljiv.

Prva funkcija psihologije ne more biti njena neposredna uporabnost, temveč kritika in refleksija razmerij moči, ki v polju družbenega določajo njen lastni položaj in položaj ljudi ter njihov način življenja, njihov razvoj, razumevanje in načine konstituiranja realnosti. Drugače rečeno: psihologija ne more biti pozitivna znanost, saj se mora soočiti z mehanizmi, ki sploh omogočajo kakršna koli pozitivna dejstva. Njen pozitivizem je lahko le v tem, da se kar se da natančno loti analize omenjenih mehanizmov.

Nadaljumoz ugotoviti, da se subjekt rodi v večplastnem in multidimenzionalnem univerzumu, ki ga konstituirajo nasprotujoče in izključujoče se sile in odnosi moči. Da imamo v mislih Adorno polifonijo, ki ni brez povezave z Ducrotovo teorijo polifoničnega pomena, je seveda povsem jasno¹⁹. Zaradi imanentne polivalentnosti in multidimenzionalnosti sveta, v katerem živi subjekt, psihologija ne more biti pozitivna znanost, kajti pozitivizem je poskus sprave med realnimi družbenimi protislovji. Veda ali znanost pa ne moreta sodelovati pri takšnih poskusih, saj zapirajo možnosti za artikuliranje resnice o njih samih. Naloga psihologije ni sprava med protislovji, ampak resnica le-teh.

Pretirano in nenehno poudarjanje empiričnosti ne pomeni samo zaklinjanja le-te, ampak proizvaja

tudi negotovost, do katere pride zaradi tega, ker sama teoretska fikcija²⁰ predpostavlja obstoj nečesa, kar je rezultat fantazmatične projekcije. Temu objektu ni mogoče najti nikakršnega empiričnega korelata. Empirija je v tem primeru objekt, ki ga ni mogoče najti, zato ga je treba predpostaviti in nato zaklinjati. V občestvu svečnikov²¹ takšna predpostavka deluje kot koordinata sveta, znotraj katerega se vsi razumejo in se zaradi tega o koordinatah ne sprašujejo.²² Takšna praksa reducira polivalentnost sveta na nivo neposredne uporabnosti v empirični praksi, ki jo predpostavlja. S tem se razdalja med teorijo in prakso zmanjša in končno odpravi. Začne prevladovati zdravi razum.

Psihološko posploševanje, ki je na delu v opisovanju in merjenju značilnosti populacije, reducira subjekta na osebnost: še več, reducira ga na objekt, ki ima določene atribute in živi v določenem okolju, ki ima prav tako ugotovljive in izmerljive značilnosti: živi seveda na način, ki je predvidljiv in napovedljiv.

Kolikor se psihologija ukvarja s posameznikom, je priporočljivo, da ga vzame takega kot je v svoji naravi: kot sedimentirana zgodovina. Vzeti ga na ta način pomeni narediti korak naprej od pozitivizma, kajti v zgodovini bomo našli ostanke potlačene želje, na kateri stoji celotna vednost. In natanko za vednost gre.

Vzeti ga mora (psihologija) kot subjekta, ki je na prvi pogled res pasiven, a ima, kot pripominja Jay²³, "v resnici instrumentalno razmerje do sveta, na katerega nereflektirano projicira scientistično preverljive hipoteze, zatrjujoč, da jih je zgolj odkril". To je pozitivistični subjekt, ki ni premalo dejaven, ampak preveč, saj verjame, da je svet nekaj, kar je narejeno po meri in se lahko poljubno spreminja, če mu le uspe prepričati akterje, da bodo pripravljene sodelovati pri spremembah.

Kljub instrumentalnosti sveta in odnosa, ki ga ima subjekt do tega sveta, ne moremo odkriti nikakršnega ujemanja subjekta s svetom. Subjekt ni polno integriran v obstoječi svet: vanj ne more biti integriran niti s skrajnim naporom in najboljše voljo. Postvarjenje in ne objektivacija (Verdinglichung) je mehanizem, za katerega gre. V postvarjenem svetu, v katerem naletimo zgolj še na stvari

kot neme priče procesov, ki jih nihče ni obvladoval - zdi se, da sta idealizem in humanizem v premem razmerju do brutalnosti in represije v empiričnem svetu - ne moremo rehabilitirati možnosti, ki se odpirajo. To namreč niso pozabljene možnosti, pač pa radikalno nove možnosti.

Odpiranje novih možnosti, ki so mesta za nove oblike subjektivacije, je neposreden učinek znanosti, ki mora po definiciji strogo slediti resnici, ki jo sama kreira in distribuira. Subjektu ne moremo obljubiti polne samorealizacije, samoizpopolnitve, samoaktualizacije. Ponudimo mu lahko le **dobro postvarjenje**²⁴. Oblike dobrega postvarjenja so nenapovedljive in nepredvidljive, četudi niso nekaj povsem individualnega. **Kolektivna metasubjektivnost**, ki jo na tem mestu hipostazira Adorno²⁵, predpostavlja uveljavljanje polnega spoštovanja do subjekta in vrnitev neidentitete na njeno pravo mesto. Neidentiteta zadeva tako posameznika kot družbo, zato ne gre za nasprotje med obema, pač pa za dokončno nemožnost obeh, da bi vzpostavila polno identiteto. Zavedanje te nemožnosti ohranja spoštovanje do subjekta in družbe. Pozitivizem je dokončno ob svoj objekt.

Fragmenti, ki nam v najboljšem primeru služijo kot opora pri našem teoretskem delu, katerega cilj je resnica, niso ostanke nekoč cele celote, ki bi jo lahko ponovno rekonstruirali, temveč sledi, ki jih povezujemo v zgodbo (psiholog se s tem konstituirajo kot pripovedovalec zgodovine - he(is a)story teller). Seveda pa ni zgodovine, ki ne bi bila istočasno tudi zgodovina barbarstva.

Ko govorimo o pripovedovanju zgodb, mislimo na veselo znanost²⁶.

IV

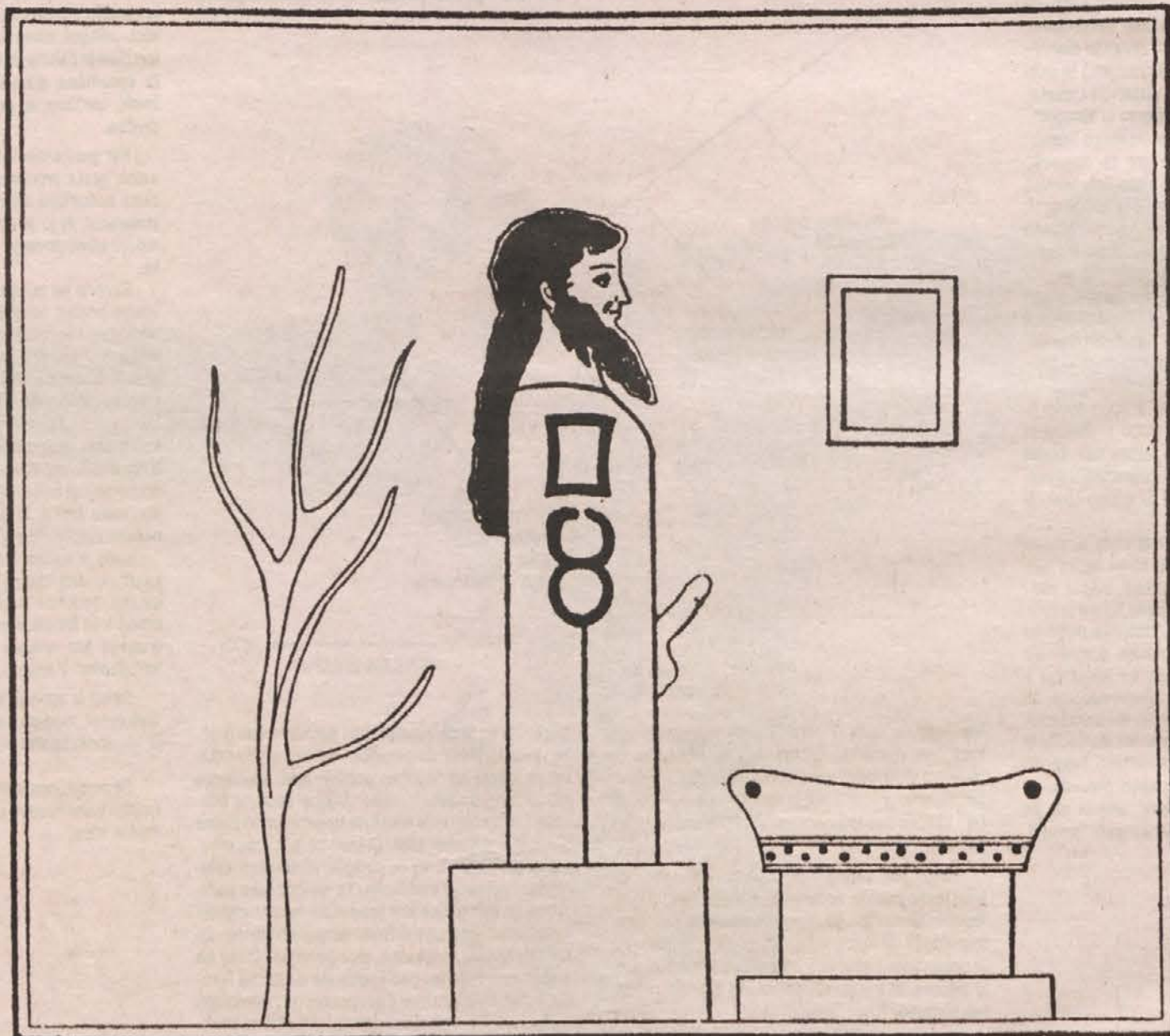
Psihološka ideja, ki bo vzdržala kriterij resnice, če parafraziramo Adorna iz *Minima moralia*, je lahko samo ideja, ki je sposobna prepoznavati bistvene kategorije subjektivnega in družbenega - kategorije, ki jih temeljna meščanska znanost, behaviorizem, ni sposobna kaj več kot zgolj zaslutiti - tj. kolikor je sposobna sodelovati z neempirično družbeno teorijo, za katero je Adorno pokazal, da je organ interpretacije, ki jo terjajo razdrobljeni

družbeni fenomeni²⁷, kajti kot vzorno prikaže Adorno, "empirije ni mogoče postaviti v kak kontinuum"²⁸. Takšno sodelovanje je lahko plodno, če uspe potegniti konsekvence tako iz empiričnega kot iz analitičnega pristopa. Pri tem seveda ne mislimo na srednjo pot ali harmonično metasintezo ali bistroumno dopolnjevanje. Mislimo natančno na to, kar smo hoteli reči: na hermenevitično interpretacijo, ki je sposobna misliti sintezo na način history telling, ki pride do sinteze brez pretenzij na celovitost, izčrp(a)nost, in z zavedanjem nujne polivalentnosti vsake story; interpretacijo torej, ki jemlje realnost kot serijo *Spuren* in se zaveda kontingentnosti lastnega početja.

Ljubljana, 20. februar 1992

Opombe:

- 18 Prim.: Jay, M., Adorno. Krt, Ljubljana, 1991, str. 19
- 19 Prim. tudi: Deleuze, G., Foucault, Shurkamp, F/M, 1987, zlasti poglavje "Die Faltung oder das Innen des Denken (Subjektivierung)", str. 131-172
- 20 Prim.: Freud, S., Die Traumdeutung, G.W. III: 609
- 21 Prim.: Rotry, R., Nauka kao solidarnost, Theoria, št. 3/4, 1986, str. 169-82
- 22 Prim.: Urbančič, I., O ideologiji in filozofiji, Problemi-Razprave, št. 86, 1970, str. 9-10; Še o razliki med ideologijo in filozofijo, Problemi-Razprave, št. 87, 1970, str. 4-5; Ideologija in znanost, Problemi-Razprave, št. 88, 1970, str. 9-11
- 23 Jay, Adorno, str. 62
- 24 Ibid., str. 68
- 25 Ibid.
- 26 Prim.: Nietzsche, F., Vesela nauka, Grafos, Beograd, 1984
- 27 Adorno, T.W., Minima moralia, Veselin Masleša, Sarajevo 1987; Uvod v sociologijo glasbe (zlasti spremno besedo M. Dolarja), DZS, Ljubljana, 1986. Žižek, S., Adorno in označevalec, Problemi-Razprave, št. 173-75, 1977, str. 13-22
- 28 Jay, str. 93

Hermes - slika na grški vazi

IZ ZGODOVINE OČETOVSTVA (2)

IZREDI SVOJEGA OTROKA V LJUBEZNI IN LJUBIL BODE TEBE, SVOJO MATER IN SVOJO DOMOVINO...

Že v prejšnjem prispevku (*Katedra*, 5/marec 1992) smo zapisali: moškimi pritiče javno življenje, ženskam družinsko, gospodinjstvo. H gospodinjstvu sodijo tudi otroci. Prva materinska dolžnost je dojenje, vendar pa otroci rastejo in potrebujejo poleg mleka še kaj več, saj vemo, da je otrokova duša kakor "vosek" ali "mlado drevesce" - to so najpogostejše pedagoške metafore -, in jo je torej treba gnesti in obrezovati, da ne podivja.

"Kdo more odgojevati?" se sprašuje J. Kruesco.¹ "To nalogo prevzame pri otroku v njezni starosti mati, pozneje pa družina." "Prva vzgojiteljica malemu otroku je njegova mati," pravi dr. France Kos.² "Za vzgojo otrok je največ vredno čuječe materino oko, družbinski krog, veselo domovje... Kakor smo že omenili, je otroku prvi vzgojitelj mati," tako tudi Jakob Dimnik.³ Če se pozneje otroci ne vedejo tako, kot od njih pričakuje družina, država in cerkev, je za to kriva mati: "ako vaši otroci v grobrijah živijo, je večidel vaša krivda, ker niste materinskih dolžnosti dovolj spolnjevale," sporoča Alojzij Pader.⁴

Kaj morajo delati matere? V čem je vzgoja? "Ona /mati/ mora nad njegovimi /očetovimi/ otroci, kateri so zaklad njegovemu srcu, čuti," zapiše Pader. "/Mati/ skrbi za telesno in dušno vzgojo" (dr. Franc Kos). "Od nje /matere/ detetu prihaja prva telesna pa tudi prva duševna vzgoja..." pravi Jakob Dimnik.

Od rojstva do šole oz. dokler otrok ne "začne spoznavati",⁵ vzgaja otrokovo telo in dušo izključno mati.

Videli smo že, da to že čas, ko so otroci dragoceni ("veliko staršev ne pomisli, da so otroci naj večji zaklad", piše leta 1863 uvodničar v *Učiteljevega tovariša*), in da je otrok božji stvar, zato je njena dolžnost, da ga ohrani pri življenju: najprej s tem, da skrbi za njegovo telo: ne sme ga dati v rejo, dojeti ga mora sama ali pa, če ne gre drugače, skrbno izbrati dojiljo in pozneje pesterno. Paziti mora, da ga v postelji ne zaduši (o tem piše že Janez Svetokriški⁶ v eni svojih pridrig, potem pa vsi po vrsti do 20. stoletja), da ga zavaruje pred nesrečami (denimo pred svinjami, ki menda na Slovenskem preživijo na dojenčke), skrbeti mora za snago in ne sme ga preveč pestovati in razvajati.⁷

Te naloge so jasne in, kolikor vem, ni avtorja, ki bi trdil, da tega "slovenska" mati ne zmore. Drugače pa je z dušno vzgojo.

Temu pa matere niso vselej kos, kajti: mati je v svoji preveliki ljubezni do otroka premehka, preveč prizanesljiva in popustljiva. V svoji čustveni zaslepljenosti ne zna presoditi, kaj je za otroka dobro in kaj slabo. In zakaj mati ne vidi škode, ki jo s svojim ravnanjem povzroča otroku? Zato, ker "je ženska/narava (natura) veliko slabejša kakor pa narava moškega", ker je "nje srce nestalnejše, nje duh manj sposoben..."⁸ proustično naravnost pove Alojzij Pader. In nadaljuje, da je "duh /moškega pač/ močnejši", v njegovem "srcu pa več srčnosti". "Žene pa so že od narave slabega duha, nimajo moči podvzetja, ktera zahteva velike kreposti in trdniga, zdravega duha."

Ker je, kakor je, se pravi, ker je ženska narava veliko slabejša, manjka ji kreposti in zdravega duha, mora v vzgojo poseči tisti, ki ima vsega tega dovolj in preveč. To je oče. "Oče pomaga svoji soprogovi odgojevati. Dostikrat se prigodi," piše dr. Kos in po vrsti vsi za njim, "da mati vsled prevelike ljubezni, ktero ima do svojega otroka, ne postopa tako strogo, kakor bi bilo potrebno. Kar skazi materina prizanesljivost, to popravi očetova resnoba."

Zdaj smo že bliže očetovstvu in vprašanju, kdaj in zakaj poseže oče v vzgojo, se pravi na področje, ki ga sicer vsi avtorji deklarirano pripisujejo materi. Preidimo na konkretna besedila. Pregledali bomo tri: enega je napisal dr. Ivan Tavčar, drugega učitelj in prvi upravitelj Šolskega muzeja Jakob Dimnik in tretjega psihiatr dr. Ivan Robida.

Prvo besedilo je napisal tedaj še mladi Ivan Tavčar, pisatelj in poznejši liberalni politik.⁸ Naslov prispevka je "Kako naj izredi slovenski kmet svoje otroke?" V odgovoru je Tavčar nedvoumen: "Tako, da se bodo držali in vsaki okoliščini zlatih besed: vse, vse za slovensko, predrago domovino!" Pustimo za drugič in drugim vprašanje, ki ni novo in so ga že obdelovali drugje, namreč zakaj je slovensko meščanstvo (in eden najodličnejših predstavnikov slovenskega meščanstva je zanesljivo Tavčar, navsezadnje je bil tudi ljubljanski župan) stavilo prav na kmetstvo. Naslov članka je namreč: Kako naj izredi slovenski kmet... In zakaj se prav meščanstvu mesto kaže kot tuje, pokvarjeno in sovražno? (To je tema, ki se kakor rdeča nit vleče skoz vsa besedila druge polovice 19. in začetka 20. stoletja, ki obravnavajo našo temo.)

Takole sklepa Tavčar: "Rodovinsko življenje je visocega pomena in če je to v državi dobro in lepo urejeno, je močna in trdna." Domovinska ljubezen je pri obrambi domovine nad vse pomembna: "Kar /ne/ česar! ne premorejo topovi, ne orožje, ne sulice (sic!), to premore dostikrat ljubezen do domovine... Ni je stvari, da bi je ne izvršilo /domo-

ljube/, ker vedno se drži besed: vse za domovino!" Tavtologije so zmerom produktivne.

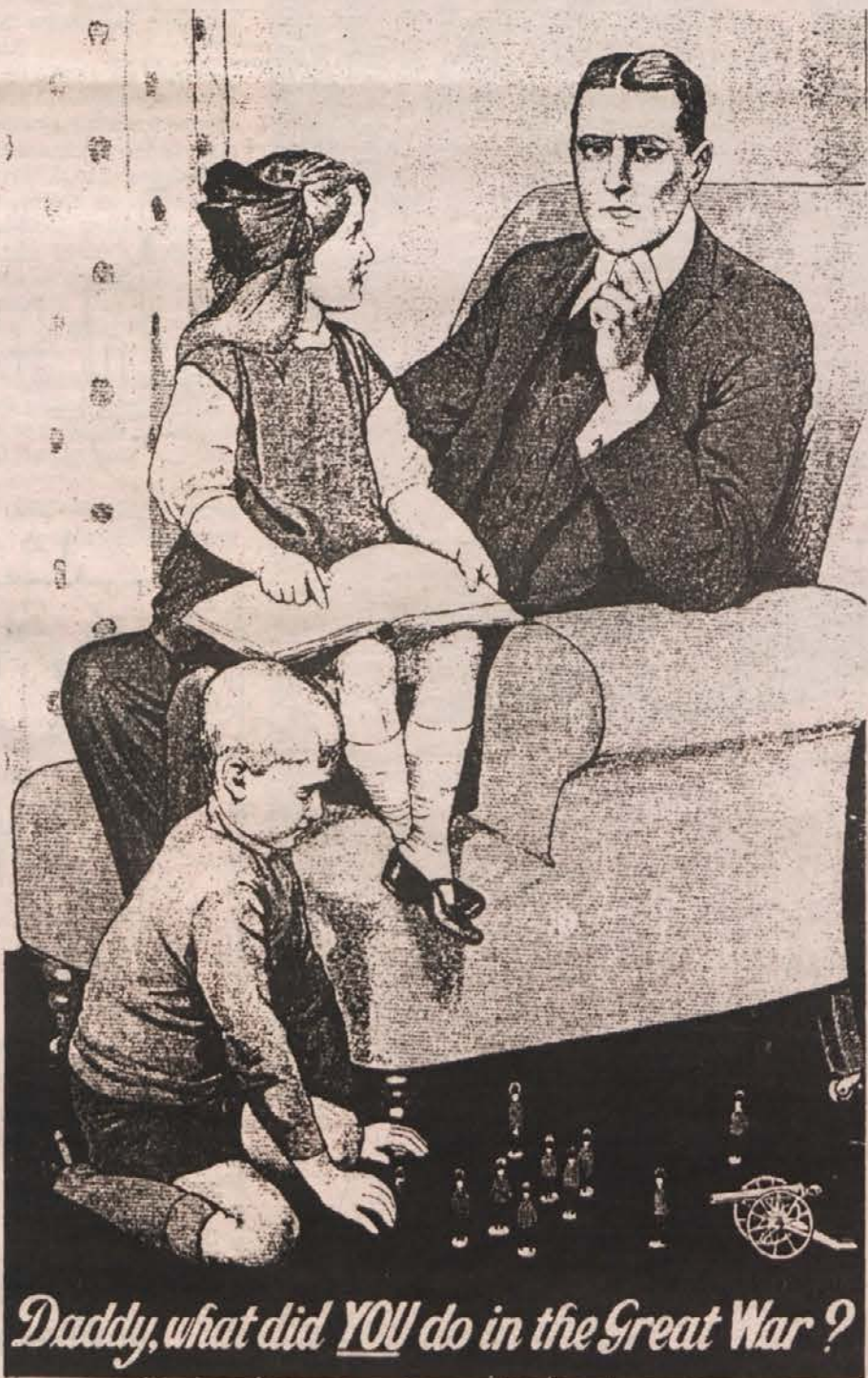
Kako pa to ljubezen vcepiti otroku v srce, ker tam očitno ne domuje že od vsega začetka? "Treba je zgodnjega dela," pravi Tavčar. In sicer: "... izredi svojega otroka v ljubezni in ljubil bode tebe, svojo mater in svojo domovino." Kdor ljubi svoje bližnje, bo ljubil tudi daljne in bo ljubil tudi domovino. /Platon bi rekel: ljubi enega lepega mladeniča, pa boš ljubil vse lepe mladeniče in nazadnje boš ljubil lepoto samo./ Bodi dober zgled in mir in ljubezen naj vladata v domači hiši in tudi okoli nje (bodi dober s sosedi, naroča pravnik-Tavčar, ki pozna zdrave s sodnim epilogram!). Vendar pa dober zgled ni dovolj, privzgojiti je treba otrokom tudi usmiljenja do ljudi in živali. Toda otroci drugih, ne tvoji, so malopridni, trpinčijo zlasti živali in s slabimi zgledi zapeljujejo tvoje, zato: "Naj se ne puščajo otroci predalet od doma, ampak dobri starši naj jih navadijo tako, da jim je najslajša radost, bivati le v njihovi družbi." Družina naj bo edino socializacijsko okolje, vsa druga so sovražna, pokvarjena, sumljiva.

In če vsa ljubezen, s katero boš otroke oblival, in skrb, da jih boš obvaroval pred drugimi, ne bosta dovolj, si pomagaj s kraso-tami naše domovine. /Tukaj Tavčarju zapoje pesniška žilica./ "Poglej slovenske gore, kako veličastno se bleščijo v žarkih sonca, ozri se na pisane travnike, zelene gozdove in vmes na srebrne vode, potoke, obrni oko na bele hiše, lepo obdelane njive... Vodi toraj tudi svojega otroka pred hišo na vrtno senco, ter mu pokaži slovensko domovino... Povej mu, da stanuje v teh dolinah rod, ki se je bojeval že zanje /za otroke?, za lepote?/ po kervavih bitvah..." In če je otrok človek, "če ni zatajil človeštva popolnoma", se mu mora "otajati led srca". Ta argumentacija je dobra, ker je tako absurda. Prvič: če te gore ne bi bile tako lepe, ali jih po domoljubu Tavčarju potemtakem ne bi bilo treba ljubiti? Mislim, da narobe, da bi rekel: Prav zato, ker so te gore tako grde, majhne in zanikrne, jih moramo še toliko bolj ljubiti. In kaj ima lepota opraviti z nacionalizmom in domovinskimi čustvi? Če bi temu imaginarnemu Tavčarjevemu otroku, ki je - mimogrede - deček, pokazali Kilimandžaro, ali bi pa potem ljubil Kenijo? Itn.

Ker pa je Tavčar realist, po enih klasifikacijah sicer romantični, ugotovi tudi tole: Domovina za svoj razcvet poleg državljanov, zaljubljenih vanjo, potrebuje še državljane, ki imajo veselje do dela. Tudi to veselje, kot kaže, ni v otroškem srcu že ob rojstvu. In tudi tukaj je treba začeti "koj o pričetku". In tudi tukaj so najboljše metoda dobri zgledi. Z lastnim zgledom navadi otroka reda, kajti red je pot do ljubezni do dela. "Snaga in red vzdržujeta svet, nered in nemir pogube sta vir" je bil priljubljen pregovor naših dedov. Kdor je namreč nereden, tak rad tudi lenuhari - /in zdaj pride za naš čas nekoliko nepričakovan sklep/, zato, pravi Tavčar, nauči "otroka pred vsem, da pazi na obleko" in navadi ga snage. Ker pa je čedno telo zdravo "in pa sedež tudi zdravemu duhu", "naj ne preteče jutro, da bi se ne umili z mrzlo vodo!" Ključ beseda je mrzla voda; veselja do dela s toplo vodo pač ni mogoče vcepiti.

Prihodnost je rožnata: ljubezen do domovine + ljubezen do dela rodita lahko le bogate sadove. "In pri Bogu!" vzklika Tavčar, "začne se drugačno življenje po slovenskih krajinah! Sto rok se bode gibalo, trnje skopavalo, kamenje spravljalo, ter teke voda k pridu vladalo! Vrhunci gora pa in doli in planjave se smejajo v zlati obleki žitnega klasja! In v tem paradizu bode živel majhen, delaven in srečen rod." Tavčar je bil očitno jasnovidec.

Šlo nam je za vprašanje, zakaj se politik Tavčar v članku o domovinski vzgoji, o ljubezni do očetnjave, obrača na očeta. Domovinska vzgoja je očitno tisti del vzgoje, ki ga je tedaj prevzemala in potem prevzela šola, se pravi država. Mati, ki pripada družinski, se pravi privatni sferi, ima pri tej vzgoji absolutno sekundarno vlogo, njen del dušne vzgoje se veliko bolj pokriva s cerkvijo /to bo še jasneje v naslednjem besedilu/. Tako da si morda lahko privoščimo tole shemo: mati = zasebno = cerkev, oče = javno = država. Domovinska vzgoja nima v sferi privatnosti kaj iskati, domovinska spada na področje javnosti, očeta, države.

Daddy, what did YOU do in the Great War?

"Oči, kaj si pa ti delala med vojno?" Angleški plakat iz prve svetovne vojne, Musée l'Entre Deux Guerres, Pariz.

Opombe:

- 1 Učiteljev tovariš, 1869, list 3.
- 2 Vzgojeslovje, Ljubljana, 1890
- 3 Domača vzgoja, Ljubljana, 1895
- 4 Zakon in žena, Novo mesto, 1880
- 5 Vzgoja in omika ali izvir sreče, Ljubljana, 1899
- 6 Sacrum promptuarium Janeza Svetokriškega, Ljpa, Koper, 1991
- 7 Valenta, Porodstvo za babice, Ljubljana, 1860; Učna knjiga za babice, Ljubljana, 1886; A. Gradišnik, Popotnik, Danica, Slovenka, 1897
- 8 Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1873, Celovec, 1872

SPOROČILA DÜRERJEVEGA BAKROREZA

"MELENCOLOIA I" (2.)

ŠTEVILA V SIMBOLNIH PREDMETIH

Podobe simbolnih reči na bakrorezu se dajo gematrično razložiti bodisi s številci njihovih sestavnih delov, bodisi s številci v njihovih merah.

Lestev je npr. 1 predmet, ki ga sestavljajo 2 tramova in 7 prečk, od katerih 4 vidimo cele, 3 pa so delno zakrite. Številke 1, 2, 3, 4 in 7 lahko sestavimo številke 13, 17, 214 in 237 (ostale kombinacije smo omenili drugje). Število 13 po hebrejsko pomeni "lestev":

130 = לטל = THE LADDER

Število 17 je polovica števila 34, ki je ključno v našem magičnem kvadratu. Zdi se, da je s stališča magije zelo pomembno, saj ga najdemo v vlogi modularnega mnogokotnika v arhitekturah, ki so v prostoru in času tako daleč narazen kot Stonehenge¹⁵ in Borobudur¹⁶, prav tako tudi v krščanskih in islamskih svetiščih. Njegov pomen v starih časih, islamu in budizmu mi ni znan, v Svetem pismu pa je število 17 simbol Petrove mreže. Trikotniško število 153 ima stranico iz 17 kamegčkov. Število 153, to je 9 krat 17, je omenjeno v Bibliji: Simon Peter je tedaj stopil na breg in potegnil na kopno mrežo, polno velikih rib; bilo jih je 153¹⁷. Gematrični pomen števila 153 je izjava SUM QUI SUM (sem, ki sem). V krščanskih svetiščih je število 17 oz. 153 pšomembno.

Število 37 je največje praštevilo v apokaliptičnem številu zver¹⁸ in v presvetem številu¹⁹.

666 = TEITAN

300 + 5 + 10 + 300 + 1 + 50 = 666

888 = IHZOYΣ

10 + 8 + 200 + 70 + 400 + 200 = 888

Število 37 ponavlja tudi prošnja PACEM DONA MIHI (Podeli mi mir), ki šteje 111 ali 3 krat 37. V številu 777 ali 3 krat 7 krat 37 je zapisano: ANGELUS DEI DESCENDIT DE COELO, ET ASCENDENS REVOLVIT LAPIDEM, ET SEDEBAT SUPER EUM²⁰ (Angel božji je sestopil z nebes in ko je nastopil, je prevrnil kamen in sedel nanj).

V številu 214 pa sta skrita umetnikov ponos in vdanost: VITA BREVIS, ARS LONGA (Življenje je kratko, umetnost pa dolgotrajna).

Število 237 skriva v svojem mnogokratniku psalm IN CONSPECTU ANGELORUM PSALLAM TIBI: ADORABO IN TEMPLUM SANCTUM TUUM, ET CONFITEBOR NOMINI TUO²¹ (Vpriči angelov ti bom prepeval, se priklanjal v tvojem svetem templju in slavil bom tvoje ime). Po hebrejski gematriji je v številu 237 skrit "Angel s tremi skodelami"²²:

237 = ארבעה = ANGEL OF THREE CUPS

ürerjeva risba mlinškega kamna z majhnim angelom na vrhu je 51^m (ali 3 krat 17) dolga. Radij kamna skupaj z osno odprtino meri 21^m (3 krat 7). Premer kamna, skrajšan zaradi pogleda s strani, pa je 13. Zmnožek števil 7, 13 in 17 je število 1547, ki se da prebrati kot svetopisemsko opozorilo: QUI SCANDALIZAVERT UNUM DE PUSILLIS ISTIS QUI ME CREDUNT, EXPEDIT EI UT SUSPENDATUR MOLA ASINARIA IN COLLO EIUS, ET DEMERGATUR IN PROFUNDUM MARIS²³ (Kdor /pa/ katerega teh malih, ki vame verjamejo, pohujša, bi mu bilo bolje, da bi se mu obesil mlinški kamen na vrat in ga potopil v globočino morja).

V številu 17 oz. 680, ki je 40 krat večje, je zapisano: ET SUSTULIT UNUS ANGELUS FORTIS LAPIDEM QUASI MOLAREM MAGNUM²⁴ (In neki silni angel je vzdignil kamen, velik kot mlinški kamen, in ga vrgel v morje).

ČRKE MAGIČNEGA KVADRATA

Ugank, ki so skrite v predmetih, upodobljenih na kompoziciji Melanholije, se je mogoče lotiti na isti hermenevtični način. Številke v magičnem kvadratu je mogoče prevesti v črke, iz katerih je sestavljena suplikacija, podpisana od obeh magov, Heinricha Corneliusa Agrippa von Nettesheima in Albrehta Dürerja:

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

P	C	B	M
E	J	K	H
I	F	G	L
D	O	N	A

P a c e M
E J K H
I F G L
D O N A

Črke v magičnem kvadratu od A do P, vendar brez J in K, oblikujejo prošnjo, signirano z inicialkama obeh vedežev: PACEM DONA MIHI, DOMINE. C(ornelius) A(grippa), A(lbrecht) D(ürer). Prošnja se da videti na samem kvadratu, zapisana more hebrejico, le s soglasniki. Za zapis polnih imen pa manjkajo črke R, S, T, U in V. Gematrično so skrite v odvečni črki J, t.j. v številu 10:

R = 18 = 10 + 10 - 2;

S = 19 = 10 + 10 - 1;

T = 20 = 10 + 10;

U = 21 = 10 + 10 + 1;

V = 22 = 10 + 10 + 2.

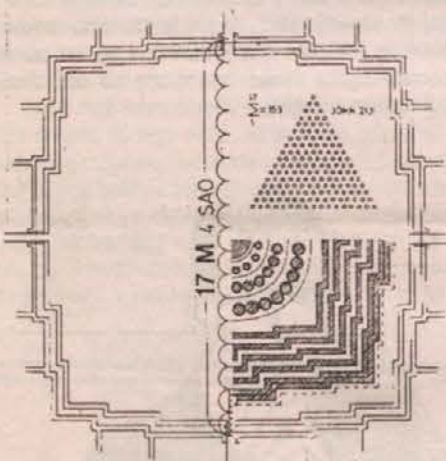
Račun presežkov in primanjkljajev je izravnano.

Podpisoma naših dveh magov daje pomen tudi hebrejska gematrija. Ime HEINRICH CORNELIUS AGRIPPA VON NETTESHEIM je gematrično enako številu 427 ali 7 krat 61, ALBRECHT DÜRER pa velja 183 ali 3 krat 61. Kot pravi **Sepher Sephiroth**, pomeni število 61 "jaz osebnost", kar potrjuje avtentičnost podpisa. Vsota obeh podpisov je 427 + 183 = 610 = 10 krat 61. V hebrajsčini število 610 pomeni "ena desetina" - v našem primeru je ena desetina od 610 zares skupni imenovalec obeh podpisov:

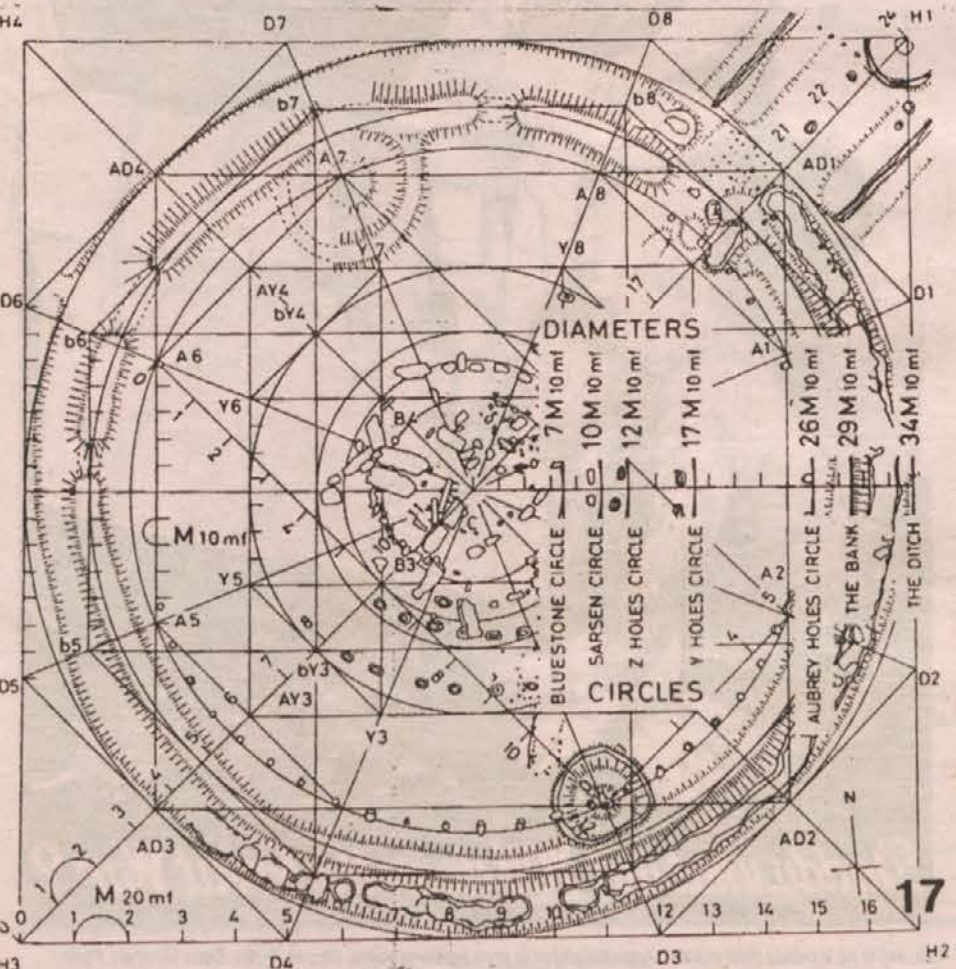
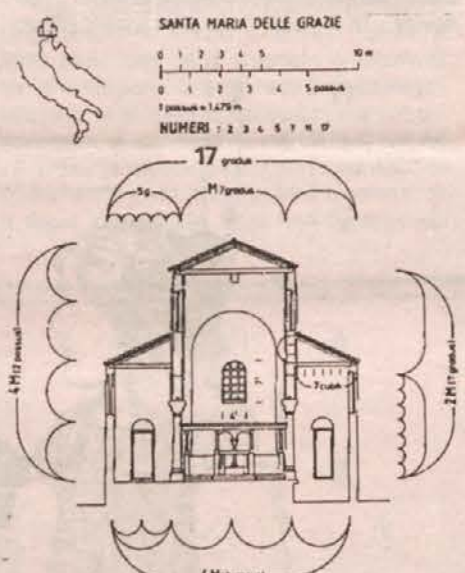
61 = אני = I , MYSELF
610 = עשיר = TENTH

V latinščini pa število 13 krat 61 ali 793 objublja: AMEN, AMEN DICO VOBIS, VIDEBITIS COELUM APERTUM ET ANGELOS DEI ASCENDENTES ET DESCENDENTES²⁵ (Resnično, resnično povem vam: videli boste nebo odprto in angele božje gor in dol hoditi).

BOROBUDUR 8th cent. Jy A.D.

SAO	M	SAO	M	SAO	M
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17

Agrippova in Dürerjeva subliminalna sporočila²⁶ so naložena v plasteh, eno pod drugim. Razluščiti jih in dojeti kvintesenca ni vedno mogoče.

V humanistični družbi Dürerjevega časa sestavljanje in decifriranje gematričnih tekstov bila zanimiva družabna igra, prava možganska vadba. Bialostocki²⁷ meni o tem takole: "Dürerjeve bakroreze in tiske, naslovljene na krožke blizkih humanističnih prijateljev in znancev, so gotovo imeli za bolj prefinjeno plat njegove umetniške aktivnosti... Dürer, ki je bil vidni predstavnik humanističnega nazora, se je čutil dolžnega zavzeti stališče do sodobnih vprašanj. Njegove kompozicije **Vitez, smrt in hudič, Melencolia I, Sv. Hieronim in Štirje apostoli** so imele poseben pomen za tiste, ki so razumeli njegove učene in včasih osebne uganke... Gotovo nihče od tistih, ki jim je bila poslana, ni do konca razumel njegove Melanholije."

Najbrž tudi meni ni dano, da bi do konca razvozal Dürerjeve misli, vgrajene v številna in številke Melanholije. Toda že to, kar mi je uspelo razbrati, zadostuje za sklep, da sta Agrippa in Dürer ustvarila najbogatejšo hermetično umetnost, kar sem se je doslej lotil.

Opombe:

- 15 Kurent, T., Stonehenge and the Vtruuvian Amusium (Architectural Association Quarterly, vol. 7, no. 3, 1975). Isti, The Dimensional Composition of the Dome of the Rock (rokopis, 1979). Isti, Cosmogramma della basilica romanica in Stična (Critica d'arte, Firenze, dec. 1980). Isti, Simbolični in gematrični pomen števila 17 v širini stiške bazilike (Varstvo spomenikov, 28, 1986). Isti, The Symbolical Numbers and Shapes of Borobudur (predavanje na II. Congress of the Architectural Association of Indonesia, Jakarta, jan. 1986). Isti, The Plans of Borobudur and of some other Eurasian Architectures Conforming with the Octagram (OM) (predavanje za International Seminar of the Buddhist Architecture and National Cultures of Asia, Samath, India, mar. 1988). Kurent, T., Pozzetto, M., Ancora un' ipotesi sulla configurazione speciale delle Basiliche di Grado (Archeografo Triestino, Serie IV, 1990)
- 16 Na predavanju na Fakulteti za arhitekturo v Denpasaru na indonezijskem otoku Bali sem razložil, da je tloris Borobudura širok 17 modulov po 4 sao ter da se sklada s shemo oktograma. V diskusiji so me potem informirali, da ima mitični orel Garuda, ki je zdaj grb velikega indonezijskega pečata, v svojem repu 8 peres, v vsakem krilu pa po 17. Dan indonezijske neodvisnosti slavijo 17. avgusta.
- 17 Janez, 21:11
- 18 Razodetje, 13:18
- 19 Število 888 kot sinonim najsvetejšega imena je bilo prvič navedeno v enem od Sibirskih orakov.
- 20 Matej, 28:2
- 21 Psalm 137
- 22 cf. Sepher Sephiroth
- 23 Matej, 18:6, vendar brez besede AUTEM.
- 24 Razodetje, 18:21
- 25 Janez, 1:51
- 26 Beseda subliminalna v slovenščini ni v rabi. Po Websterjevem slovarju izhaja iz lat. sub (pod) in limen (prag). V našem primeru pomeni to, kar obstoja izven območja zavestne zaznave, npr. duha. V rabi je tudi subliminalna tehnika oglašanja in reklamiranja.
- 27 Bialostocki, Myth and Allegory in Dürer's Etchings and Engravings (The Messages of Images, IRSA, Vienna, 1988).

ERRATA CORRIGE:
S številkami je križ. Avtor opozarja na naslednje popravke 1. dela: izpadla je seštevanka števil za tretjo vrstico Aristotelovega citata, namreč 1441 + 8 + 598 + 8; 29 krat 2 je 58 in ne 56; bakrorez je širok (in ne visok) 90^m. Bialostocki je ime avtorja v opombi 1; C. Agrippa in Albrecht D. sta si zamenjala številke (prvi velja gematrično 71, drugi pa 73 in ne obratno).